

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

בס"ד

המחווה הפדגוגי

בעקבות בחינת הבגרות במועד הקיץ תשע"ו

שאלון 29281

לשימוש פנימי בלבד.
המסמך לא עבר עריכה לשונית.

מינהל החינוך הדתי, משרד החינוך, ירושלים 91911. טל' נייד: 050-6282363 פקסי 02-5604018

כתובת אתר "שער הממשלה": <http://www.gov.il>

כתובת אתר המשרד: <http://www.education.gov.il>

bilhagl@education.gov.il

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

המחווון הפדגוגי

מחנכים להיסטוריה יקרים!

המחווון הפדגוגי שלפניכם כולל הנחיות למורים בנוגע למיומנויות הנדרשות מן התלמידים בכתיבת תשובה, מציג תשובות אפשרויות לשאלות מבחן הבגרות שהתקיים במועד הקיץ תשע"ו (שאלון 29281) ומציף שגיאות נפוצות של תלמידים לצורך למידה לעתיד.

מטרות המחווון הפדגוגי הן:

1. לסייע בידי המורים לבדוק אם השאלות בבחינה ברורות דיין, ואם כוונת השאלה הושגה.
2. אמצעי יעיל להגברת מהימנות ההערכה.
3. מאפשר הערכה אחידה לכל בחינות התלמידים.

חשוב להזכיר...e

1. כתיבת 'מחווון-תשובות' על ידי המורה הוא חלק בלתי נפרד מחיבור בחינה.
2. יש להבהיר לתלמידים את משמעות מילות ההוראה השונות ולתרגל אותן.

להלן תזכורת לפירוש מילות ההוראה המקובלות:

- א. "ציין" - על התלמיד לכתוב במילה או במספר מצומצם של מילים על הנושא/המושג עליו נשאל בלי לפרט.
- ב. "הצג" - על התלמיד לפרט את הידוע לו על הנושא/המושג על פי הנלמד בכיתה או על פי הקטע. כתיבת פרטי התוכן של פעולה או של אירוע לפי הנדרש. אין צורך להסביר. השימוש בהוראה זו ילווה בדרך-כלל בציון כמותי של הרכיבים הנדרשים בשאלה (הכימות - ציון מספר הרכיבים הנדרש לתשובה מלאה המבהיר לתלמיד את הנדרש ממנו וכן מנחה את המורה בזמן הערכת התשובה).
- ג. "הסבר" - על התלמיד לכתוב את הידוע לו על הנושא תוך ביאור או פירוש הנושא ותוך ניתוח הפעולה, האירוע והשלכותיו. יש ב"הסבר" הבהרת קשר בין מושגים.
- ד. "השווה" - על התלמיד לבדוק את הדומה והשונה בין שני פריטים או יותר על פי קריטריונים (תבחינים) ולהסיק מסקנות מן ההשוואה.
- ה. "נמק (בסס)" - על התלמיד לבסס דעה או טענה המוצגות בשאלה על סמך עובדות, ציטוטים, נתונים היסטוריים, דוגמאות ועוד.
- ו. "הדגם" - על התלמיד להביא דוגמה לביסוס או להבהרה.

מינהל החינוך הדתי, משרד החינוך, ירושלים 91911. טל' 02-5604119 פקס 02-5604120

כתובת אתר "שער הממשלה": <http://www.gov.il>

כתובת אתר המשרד: <http://www.education.gov.il>

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

3. בהוראת הידע יש ללמד בדרך של הבנה ולא של שינון, כדי להשיג את מטרות ההוראה.

1. תשובה מלאה היא תשובה הנותנת מענה מלא למילות ההוראה שבשאלה. תוכן והיקף התשובה ובהתאמה ציינון התשובה נגזר ממילות ההוראה המופיעות בשאלה. כאשר התלמיד מתבקש למשל 'להסביר' תופעה, אך תשובתו היא ברמת 'הצג' בלבד, יקבל רק חלק מהניקוד.

2. אפשרויות התשובה הנזכרות במחווון אינן התשובות היחידות. יכולות להיות תשובות נוספות ונכונות שתלמידים כתבו. המעריכים מונחים לבדוק את מהימנות התשובות גם אם אינן מופיעות במחווון התשובות - בספרים מוסמכים ובהתייעצות עם מעריך בכיר. במקרים שהתברר שהתשובה עומדת בסטנדרטים אלו, מתקבלות תשובות אלו כנכונות.

3. התשובות המנוסחות על ידי התלמידים יכולות להיות מנוסחות בדרכים שונות ובמילים נרדפות, ובלבד שתוכן יהיה זהה לתשובה במחווון.

4. אם תלמיד כתב תשובה המכילה פרטים נכונים אך בהמשך הדברים הוא סותר אותם, לא תוכל תשובתו להתקבל כתשובה מלאה.

5. בשאלה שבה נדרשים מספר רכיבים - אם תלמיד ענה רק על חלק מהם הוא יקבל ציון חלקי בהתאם לטיב התשובה.

6. בשאלות טקסט חזותי יש לשים לב שהתלמיד נדרש לקשר בין הרכיב שבתמונה למסקנה שהסיק ממנה. ולכן עליו לציין על מה בתמונה הוא מבסס את מסקנתו. למשל: אני רואה בתמונה ש...ואני לומד מכך ש... .

7. בשאלות על מקור מילולי או מקור חזותי נדרש התלמיד לעיתים לקשר את המקור לחומר שנלמד בכיתה, ולא להסתפק בידע מניתוח המקור, הכול בהתאם לדרישות השאלה.

8. יש שאלות המתרחמות בזמן ומקום ויש לדרוש מהתלמיד להתייחס לזמן והמקום שנדרשו בשאלה, וכן להשתמש במושגים המתאימים להם.

9. יש להרגיל את התלמידים לבדוק כמה מטלות יש בשאלה ולסמן אותם על מנת לא לאבד נקודות. מומלץ להנחות את התלמידים לבדוק האם קיימת בשאלה מטלה סמויה שלא כתובה במפורש, אך כדי לענות על השאלה על התלמיד לבצע אותה.

10. אנו ממליצים למורים לעודד תלמידים שיש להם שעתוק לעשות שימוש בהתאמה המגיעה להם. במידה והמחברת אינה משועתקת, עלולה להיווצר מצב שבו המעריך אינו מצליח להבין את תשובת

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

התלמיד בגלל כתב ידו הבלתי קריא. יש מקרים בהם מזמנים את התלמיד להקריא את מחברתו ועדיף להימנע מכך.

11. המחברות הנבדקות הינן מחברות סרוקות. היות וכך, כאשר אין רווחים בין שורה לשורה או בין תשובה לתשובה, כאשר העט שבו כותבים חלש או כשהכתב קטן, נוצרות בעיות בסריקת המחברת והיא הופכת לבלתי קריאה. יש להנחות ולהרגיל את התלמידים להקפיד על הרווחים, לכתוב בעט חזק, להקפיד על כתב גדול ומרווח וכן לשמור על שוליים בצדי העמודים וכן בראש העמוד ובתחתיתו.

12. אנו ממליצים להרגיל את התלמידים להשתמש בטיוטה לפני כתיבת התשובה, על מנת שהתלמיד יבנה את תשובתו בצורה המקיפה והמסודרת ביותר שבה יבואו לידי ביטוי ידיעותיו. על העמוד (הימני) שמשמש כטיוטה יש למתוח קו אלכסוני.

13. חשוב לעשות שימוש במסמך 'תו התקן – מבדק המיומנויות'. להלן קישור למסמך:

<https://drive.google.com/file/d/0B5iuGluh5OC1d0R2YXRuTTQ3WTYyRFdJZjRFa0FrZHM4dUE0/view?usp=sharing>

וכן במסמך 'צעד בצעד'. להלן קישור למסמך:

http://meyda.education.gov.il/files/Mazkirut_Pedagogit/HistoryMmd/hangashat_history.pdf

בהצלחה רבה!

באה

מינהל החינוך הדתי, משרד החינוך, ירושלים 91911. טל' 02-5604119 פקס 02-5604120

כתובת אתר "שער הממשלה": <http://www.gov.il>

כתובת אתר המשרד: <http://www.education.gov.il>

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

שאלון 29281 – מועד א' קיץ תשע"ו

פרק ראשון:

שאלה 1:

בחר בתנועה האידיאולוגית שלמדת עליה — סוציאליזם או ליברליזם.
הצג את הרעיון המרכזי של התנועה האידיאולוגית שבחרת.
הצג השפעה אחת של רעיון זה על החברה הכללית במאה ה' 19 או במאה ה' 20.

תשובה:

ליברליזם:

רעיון מרכזי:

האדם במהותו חופשי / ריבון לעצמו ולכן:
יש צורך במערכת חוקים שתבטיח את חירותו של האדם — חופש ביטוי, חופש המחשבה וזכות לקניין /
הליברליזם קורא לצמצום מעורבות המדינה בחיי הפרט / רעיון זה ממשיך את רעיונות הוגי הנאורות, ששאפו
להשיג שוויון אזרחי ולהבטיח זכויות אזרח / בתחום הכלכלי הליברליזם דוגל ברעיון " השוק החופשי"
ובמדיניות " לסה פייר".

הצג השפעה של הרעיון על החברה בתחומים שונים:

— העמדת הזכות לקניין במרכז כזכות בסיסית שכל אדם זכאי לה.
— חיזוק מעמדם של בעלי הרכוש שקיבלו זכויות פוליטיות שלא היו להם קודם.
— חתירה לקראת שוק חופשי.
— התפתחות הקפיטליזם.
— מהפכת יולי 1830 בצרפת שמטרתה הייתה לעצב משטר שיממש את עקרונות הליברליזם / יעניק זכויות
לבעלי רכוש.
— הקמת הרפובליקה הצרפתית השנייה ב' 1848 .
— מהפכות " אביב העמים " ששאפו לממש עקרונות ליברליים.
— הגדלת השוויון הפוליטי שבא לידי ביטוי בשינוי במעמד הנשים בתחום הפוליטי / בתחום חברתי / בא לידי
ביטוי בשינוי מעמד השחורים.
— הכרה בזכויות מיעוטים שהקנו אוטונומיה / שוויון זכויות למיעוטים במדינות שונות / מתן אמנציפציה
ליהודים.

מינהל החינוך הדתי, משרד החינוך, ירושלים 91911. טל' 02-5604119 פקס 02-5604120

כתובת אתר "שער הממשלה": <http://www.gov.il>

כתובת אתר המשרד: <http://www.education.gov.il>

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

—קבוצות מהפכניות רצו לבטל את השלטון המלוכני בשם רעיון זה, ופעלו נגד כוחות שמרניים.
—הקמת מדינות דמוקרטיות / דקולוניזציה.
—מגילת זכויות האדם של האו"ם.

סוציאליזם:

רעיון מרכזי:

אידאולוגיה שחותרת לצמצום פערים / שוויון כלכלי על ידי התערבות המדינה בכלכלה.
גישה חברתית ששואפת לפתור את מצוקת הפועלים / מבקשת לעצב חברה צודקת / מתנגדת לרעיון השוק החופשי / מאמינה שהמדינה צריכה להגן על החלשים ולשפר את חייהם.

הצג השפעה של הרעיון על החברה בתחומים שונים:

-התארגנויות של ארגוני עובדים במטרה לפעול למען העובד לשיפור תנאי העסקתו.
-שיפור תנאי העסקה : הגבלת גיל העבודה, הגבלת שעות העבודה.
-חקיקה לשיפור תנאי העובד : איסור על עבודת ילדים, חוק בריאות ציבורי, ביטוח לאומי, חינוך ילדים.
-המהפכה הבולשביקית ברוסיה.
-מדינות רווחה / סעד.
-תנועות ומפלגות סוציאל - דמוקרטיות.
-רעיונות הסוציאליזם השפיעו על קביעת האחד במאי כיום הפועלים במטרה לפעול להעלאת המודעות לזכויותיו של הפועל.

***עיון!**

תלמידים התקשו בניסוח ההגדרה למושג מופשט/רעיונות. התלמידים הביאו דוגמאות, תיארו מהלך או סיפרו על אישים ואירועים.
תלמידים התקשו בהבנת משמעות המושג "מאפיין".
תלמידים התקשו בהתמקדות ברעיון המרכזי.
תלמידים לא הפרידו בין הרעיון המרכזי להשפעה.
תלמידים ענו על החברה היהודית ולא על הכללית.
תלמידים לא שמו לב לתיארוך בשאלה.
היו תלמידים שכתבו את ההגדרה של סוציאליזם מהפכני כהגדרה של הסוציאליזם בכללו.
ליברליזם - היו תלמידים שהתמקדו במילה 'חופשי' ולא מעבר לזה.

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

שאלה 2:

הצג את שני הדגמים של הלאומיות המודרנית, שהתפתחו לראשונה במאה ה' 19 :
הלאומיות האתנית - היסטורית, והלאומיות הליברלית - אזרחית.
ציין מדינה אחת שאימצה את דגם הלאומיות האתנית, ומדינה אחת שאימצה את דגם
הלאומיות הליברלית - אזרחית.

תשובה:

שני דגמים של לאומיות:

לאומיות אתנית-היסטורית — התארגנות של אנשים סביב היסטוריה משותפת, דת, שפה, מנהגים ותרבות, עם דגש על קרבת דם או גורל משותף, ומולדת היסטורית. אנשים נולדים לתוך לאומיות אתנית ולא בוחרים בה. דוגמאות למדינות: גרמניה, איטליה, יוון, פולין, הונגריה, אירלנד.
לאומיות ליברלית-אזרחית — התארגנות של אנשים סביב ערכים ואידאולוגיה משותפים / ערכים כלל אנושיים כגון שוויון וחירות, דמוקרטיה. / שמה דגש על המסגרת המדינית ועל השותפות האזרחית. השתייכות ללאומיות פוליטית הנה פרי בחירה.
דוגמאות למדינות: ארה"ב, צרפת, קנדה, אוסטרליה, אנגליה.

***עיון!**

לא ניתן לציין מדינה שהייתה קיימת לפני המאה ה-19 כישות ריבונית, אך לא לאומית, מאחר וזו אינה דוגמה ללאומיות מודרנית.

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

שאלה 3:

הצג שני תהליכים (תמורות) בחברה היהודית שהושפעו מן הנאורות או מן האמנציפציה. הסבר את הקשר של כל אחד מן התהליכים האלה לאחד ממאפייני הנאורות שלמדת עליהם (סך הכול שני הסברים).

תשובה:

מאפיין נאורות, שיש לקשר אותו והסבר הקשר	תהליך בחברה היהודית
קדמה / ידע השינוי קשור בקדמה ובידע שהדגישו את החשיבות של עולם הידע ואת העצמת האדם החושב בחברה האירופית, וגרמו לחלק מהיהודים לחוש נחיתות אינטלקטואלית כלפי החברה הסובבת.	צמיחת השכלה יהודית / שאיפה להשכלה כללית לא רק תורנית/ הקמת בתי ספר גם לבנות
ספקנות וחילון, ערך השוויון הנובע מהאינדיבידואליזם / ידע- כי לומדים במוסדות להשכלה גבוהה ורוכשים מקצוע חדש וגם מושפעים מהחברה	היטמעות / התבוללות/ השתלבות בחברה הכללית
אינדיבידואליזם/ קדמה / ידע	שינויים בשפה/ לבוש/ מקומות מגורים/ משלח יד/נישואים
הספקנות והחילון/ידע / קדמה/ רציונליזם רעיון החילון והספקנות, ידע וקידמה השפיעו על תפיסות העולם הדתיות, אשר הובילו להתפתחותם של זרמים חדשים שהתייחסו אל אותם הרעיונות בצורות שונות.	שינוי בתפיסות הדתיות וביחס אל הדת: התפתחות זרמים שונים בדת
אינדיבידואליזם/ ספקנות וחילון	התרופפות קשרי הקהילה/ ניתוק היחיד מן הקהילה
חירות ושוויון, ידע והשכלה אינדיבידואליזם (לגבי העם) אכזבה מהקדמה (שהביאה לאמנציפציה) שהביאה לחיזוק האנטישמיות	התעוררות לאומיות יהודית/ ציונות
אינדיבידואליזם / רציונליזם	מעורבות פוליטית

***עיון לפי!**

התלמידים נדרשו להציג תהליך שהוא תוצר של אמנציפציה או נאורות. התלמידים התקשו לחבר בין התהליך והקשר שלו למאפייני הנאורות.

היו תלמידים שלא שמו לב שהשאלה מתמקדת בתהליכים ותמורות בחברה היהודית ותיארו את מה שקרה בתקופת הנאורות באופן כללי.

חשוב לתרגל עם התלמידים שאלות שרשור שכן שאלות מסוג זה מופיעות פעמים רבות בבחינות הבגרות. שאלת שרשור היא כאשר יש קשר שנבנה כמדרגה בין שלב א' של השאלה לשלב ב', ועל כן – תלמיד שלא יציג תהליכים נכונים בשלב א', לא יקבל ניקוד על המשך התשובה בשלב ב' – קישור למאפיין.

מינהל החינוך הדתי, משרד החינוך, ירושלים 91911. טל' 02-5604119 פקס 02-5604120

כתובת אתר "שער הממשלה": <http://www.gov.il>

כתובת אתר המשרד: <http://www.education.gov.il>

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

שאלה 4:

התנועה הציונית התאפיינה בריבוי של זרמים ומפלגות. הצג את הרעיון המרכזי של "המזרחי" ושל זרם נוסף שלמדת עליו. בנוגע לכל אחד מן הזרמים שכתבת עליהם, ציין מחלוקת בתנועה הציונית שבה היה מעורב, והצג את עמדתו במחלוקת זו (סך הכול שתי מחלוקות).

תשובה:

רעיון מרכזי של "המזרחי" ושל זרם ציוני אחר, והצג מחלוקת בה הם היו מעורבים:

מחלוקת	רעיון מרכזי
מחלוקת על התרבות/ קולטורה: הציונות הדתית התנגדה לעצם עיסוק התנועה הציונית בנושא התרבות וטענה שזה אינו מעניינה של התנועה הציונית. היא חששה שזה ירחיק עוד יותר את היהדות האורתודוקסית מהתנועה הציונית /חששה שהציונות תהייה גורם לחילון / פולמוס אוגנדה.	המזרחי: שיתוף יהודים דתיים בתנועה הציונית/ ציונות כפתרון בעיות אנטישמיות והתבוללות/ פתרון להתבוללות רוחנית/ עם-תורה –ארץ/ דת וציונות אינם סותרים זה את זה/ אתחלתא ד'גאולה/ קרוב בין הזרמים בעם היהודי/ הכנסת מסורת בחיי הציבור שמירת שבת כשרות
פולמוס אוגנדה הדרך הנכונה להקמת מדינה/מה קודם למה - פנייה למעצמות או עליה בפועל?	ציונות מדינית- פניה למעצמות להשגת צ'רטר/ חתירה להסכמה של האומות להתיישבות יהודית בא"י/
הדרך הנכונה להקמת המדינה	ציונות מעשית: עליה לארץ קודם כל/ איסוף כספים לחיזוק ההתיישבות/ ארגון והכשרת עולים
במחלוקת עם הרוויזיוניסטים על אופי המדינה שבדרך	ציונות סוציאליסטית
משבר הקולטורה- הקמת הסיעה הדמוקרטית בתנועה הציונית	ציונות רוחנית: ארץ ישראל כמגדלור לגולה ולא כפתרון לכל היהודים במצוקה לא בעיית היהודים אלא בעיית היהדות הציונות המדינית- מוליכה שולל את העם
במחלוקת עם הציונות הסוציאליסטית על אופי המדינה שבדרך	רביזיוניסטים: העדפת הון פרטי על הון לאומי/ בוררות חובה/ צדק חברתי באמצעות עזרה מינימאלית/ התיישבות משני גדות הירדן

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

*** שיאו אפ !**

יש בשאלה זו ריבוי מטלות. חשוב לתרגל שאלות מסוג זה ולהנחות את התלמידים לפיצוח נכון של שאלות אלו. יש תלמידים שענו ברמת 'ציין' ולא 'הצג'. בשאלה שיש בה פתיח – חשוב ללמד את התלמידים לקרוא אותו ולשאוב ממנו מידע. במקרה זה - שהשאלה עוסקת בזרמים מתוך התנועה הציונית. התלמידים התקשו להבחין בין המזרחי לפועל המזרחי. היו תלמידים שלא ידעו לכתוב בצורה מלאה על האידיאולוגיה ועל הוויכוחים בתנועה. תלמידים הכלילו את הפועל המזרחי כעוד זרם בתוך התנועה הציונית. תשובות רבות תארו את המזרחי כקבוצה חרדית של אנשים שאינם עובדים ורק לומדים תורה. חשוב להדגיש את ציר הזמן ואת המקום השונה של המחלוקות והתהליכים על-גביו.

שאלה 5:

הלאומיות של ערביי ארץ-ישראל החלה להתעורר בשנות ה' 20 של המאה העשרים. הצג שני גורמים שהביאו להתעוררות של לאומיות זו – גורם אחד שהושפע מתהליכים בתוך החברה הערבית, וגורם אחד שהושפע מתהליכים מחוץ לחברה הערבית.

תשובה:

הצג גורם אחד שהושפע מתהליכים בתוך החברה הערבית:
— התסיסות הלאומיות בארצות ערב השכנות בדרישה לעצמאות.
— בעקבות הכתרת/הכרזותיו של פייסל מלך סוריה גאו גלי הלאומיות של ערביי ארץ-ישראל. חלום סוריה הגדולה.
— האכזבה מהשתלבות במסגרת " סוריה הגדולה " הביאה להקמת מסגרת פלסטינית לאומית עצמאית.
— המועצה המוסלמית העליונה בראשות חאגי' אמין אל חוסייני הפכה למוקד כוח לאומי / הסתה.
— המאבק בין משפחות חוסייני ונשאשיבי החרף את עמדת משפחת חוסייני כלפי הבריטים והציונים.
— התגברות ההשפעה / הסתה של משפחת חוסייני.
— ייסוד אגודות מוסלמיות - נוצריות/תנועות נוער שהחלו לדרוש הגשמה לאומית.
הצג גורם אחד שהושפע מתהליכים מחוץ לחברה הערבית
— איחוד מיעוטים באירופה לאחר מלחמת העולם הראשונה פיתח ציפיות אצל ערביי ארץ-ישראל. תוצאות מלחמת העולם הראשונה
— לדעת הערבים, מכתבי מק'מהון נתנו בסיס חזק להכרה בעצמאות ערביי ארץ-ישראל.
— הערבים ראו בהצהרת בלפור / בהחלטות ועידת סן-רמו איום על זכותם על ארץ-ישראל, ולכן פעלו לביטולן.
— עליית יהודים לארץ-ישראל איימה על המאזן הדמוגרפי ועל הבעלות על קרקעות.
— רבים מן היהודים שעלו לארץ-ישראל היו חילוניים ומודרניים, ולכן נתפסו כאיום תרבותי.
— מסמך 14 הנקודות של וילסון פיתח ציפיות לאומיות אצל ערביי ארץ-ישראל.

מינהל החינוך הדתי, משרד החינוך, ירושלים 91911. טל' 02-5604119 פקס 02-5604120

<http://www.gov.il> "שער הממשלה": כתובת אתר

<http://www.education.gov.il>: כתובת אתר המשרד

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

**** עיון !***

בשאלה שיש בה פתיח – חשוב ללמד את התלמידים לקרוא אותו ולשאוב ממנו מידע. יש תלמידים המתקשים בהבחנה בין גורם בתוך החברה הערבית ומחוץ לחברה הערבית. לעיתים נעשתה הבחנה בין - בתוך ארץ ישראל או מחוצה לה. תלמידים לא ענו בצורה מסודרת על השאלה כפי שנשאלה ולא השתמשו בכותרות: גורמים שבתוך החברה וגורמים שמחוץ לחברה הערבית. יש להרגיל את התלמידים לכתוב כותרות לתשובה ולבנות שלד תשובה מסודר. היה חוסר הבנה של מסגרת הזמן ותלמידים לא הבחינו בין שנות ה-20 וה-30.

שאלה 6:

בימי המרד הערבי הגדול, בשנים תרצ"ו-תרצ"ט (1936-1939) שאפה ההנהגה הערבית לשנות את מדיניות השלטון הבריטי בארץ-ישראל. הצג גורם אחד הקשור למדיניות של בריטניה שתרים לפרוץ המרד. הצג שני שינויים במדיניות של השלטון הבריטי בארץ-ישראל, שאירעו בהשפעת המרד.

תשובה:

הצג גורמים הקשורים למדיניות הבריטית שתרמו לפרוץ המרד
* אגרת מקדונלד: בעקבות אכזבת היהודים מהספר הלבן השני, שלח ראש ממשלת בריטניה אגרת לוויצמן ובה הוא כתב שבניית הבית הלאומי לעם היהודי בארץ ישראל תמשך.
* כישלון המועצה המחוקקת: הבריטים הציעו שתקום מועצה מחוקקת עם רוב של 9 נציגים ערבים ו-3 נציגים יהודים, אולם חזרו בהם מהצעה זו למורת רוחה של המנהיגות הערבית.
* עלייה יהודית: המנהיגות הערבית הייתה מתוסכלת מהעלייה היהודית (החמישית) המנהיגות הערבית טענה כי הבריטים לא מונעים את העלייה היהודית.
* אוזלת היד הבריטית בזמן המאבק לעצמאות במצרים ובסוריה עודדה תוקפנות בקרב ערביי ארץ-ישראל.
* נסיגת מעמד בריטניה בזירה הבין-לאומית השפיע גם על ירידת כוחו של השלטון הבריטי בארץ.
* מינוי ווקופ לנציב שהיה ידוע כפרו-ציוני.
* "מדיניות הפיוס" של בריטניה כלפי התוקפנות של גרמניה ואיטליה הציגה את החולשה של בריטניה ולכן הערבים הרגישו שהתוקפנות משתלמת.

הצג שינויים במדיניות הבריטית בעקבות המרד

* כינוס ועדת פיל (1937) במטרה למצוא פתרון לסכסוך היהודי-ערבי בארץ. הועדה החליטה שהפתרון יהיה בחלוקת ארץ ישראל לערבים ויהודים, כאשר מרבית השטח יינתן לערבים, מיעוטו ליהודים וירושלים תהיה בשליטה בריטית.

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

* בסיום המאורעות , ביטול החלטות ועדת פיל . הבריטים החליטו לסגת מהצעתה של ועדת פיל לחלק את הארץ למדינה יהודית ולמדינה ערבית בשל התנגדות הערבים למסקנות הוועדה והרצון של הבריטים למנוע עימותים אתם.

*הספר הלבן השלישי (1939) . הספר עמד בניגוד להבטחות הבריטים בהצהרת בלפור .
הוגבלה עליית יהודים ל- 75,000 בחמש שנים . 95% אדמות ארץ ישראל נאסרו למכירה ליהודים .
*הוכרז שתקום בארץ ישראל מדינה דו לאומית / מדינה ערבית עם זכויות ליהודים/ מדינה ערבית תוך 10 שנים .
*הפעלת כוח צבאי רב על ידי הבריטים על מנת לעצור את ההתפרעויות הערביות /הקמת פלוגות הלילה המיוחדות על ידי אורד וינגייט בשיתוף עם היישוב היהודים .
*הקמת הגדר בצפון / הנוטרות .
*מאבק בהעפלה .
*פיטורי המופתי/ הגליית הועד הערבי .

**** שיאו לא !***

חשיבות השימוש בציר זמן . היו תלמידים שענו על הצהרת בלפור ולא שמו לב שהתשובה מתייחסת למאורעות תרצ"ו-תרצ"ט .
יש תלמידים שטעו מאחר ולמדו מתוך מיקודית, שבה לא הודגש הקשר בין הגורמים למדיניות הבריטית . קשר זה במפורש עולה מספר הלימוד .

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

פרק שני

שאלה 7:

בתקופת המהפכה התעשייתית הייתה אחת ממטרותיהן של המדינות ליצור האחדה (אחידות) תרבותית, ולכן הקימו המדינות בתי ספר ציבוריים.

עיינ בנספח לשאלה שבו מוצג תצלום של כיתה בבית ספר יסודי במאה ה' 19, וענה על שני סעיפי השאלה א-ב.

א. ציין שני רכיבים מן התמונה, המעידים על תהליך של האחדה תרבותית.

הצג השפעה שלילית אחת הקשורה לתהליך המיכון והתיעוש שעולה מן הרכיבים שציינת.

ב. הסבר את התועלת (רווח) שהפיק האזרח הפרטי מהרחבת מערכת החינוך, ואת התועלת שהפיקה מכך המדינה.

תשובה:

הצג שני רכיבים מהתמונה המצביעים על תהליך ההאחדה

—הילדים מציינים אותנו דבר.

—הילדים בני אותו גיל.

—תלבושת אחידה.

—צורת ישיבה סימטרית.

—כולם בניים.

—כולם מעתיקים משמאל לימין.

—תספורת זהה.

—הקצב זהה.

—שימוש באביזרים זהים (לוח וגיר).

—ריהוט זהה.

הערה: בשאלות חזותיות תלמידים יכולים להיות יצירתיים ולכתוב דברים נוספים.

ההשפעה השלילית של המיכון והתיעוש שאפשר להסיק מן התמונה

—אובדן האינדיבידואליות/הפרט הופך ל"בורג" ב"מכונה" שגדולה ממנו/תחושות של בדידות וחוסר אונים

על רקע חברת ההמונים האחדה/אובדן המגע האישי והקשר בין החניך למחנך / עם הוצאת נושא החינוך

מאחריות ההורים המסורת המשפחתית פחות מחייבת.

התועלת שהפיק האזרח הפרטי מהרחבת מערכת החינוך

—הקניית קרוא וכתוב אפשרה לפרט להעצים את מעורבותו בחיי המדינה.

—פתיחת אופקים חדשים בתחומי התעסוקה / התרבות.

מינהל החינוך הדתי, משרד החינוך, ירושלים 91911. טל' 02-5604119 פקס 02-5604120

<http://www.gov.il> : "שער הממשלה"

<http://www.education.gov.il> : כתובת אתר המשרד

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

—פריחה בתרבות ההמונים / עיצוב מחדש של הפעילות החברתית / התפתחות תרבות הפנאי.
—מובילות חברתיות.

הסבר את התועלת שהפיקה המדינה מהרחבת מערכת החינוך
—מערכת החינוך פיתחה את הכישורים הנדרשים להשתלבות בחברה התעשייתית, ובכך אפשרה למדינה להמשיך לצבור עושר.
—המדינה יכלה להגביר את אפשרויות השליטה שלה על האזרחים /לעצב את דעת הקהל, באמצעות שימוש נרחב בכלי התקשורת ההמונים.
—עמדת פתיחה שווה לכולם / הפחתת בעיות חברתיות שהמדינה נאלצת לטפל בהן.
מערכת החינוך חיזקה את הלאומיות של האזרחים.

****עיון!***

בשאלה זו נדרש ידע / הבנה של המושג "האחדה תרבותית" שאחד מביטוייה היה הקמת בתי ספר ציבוריים. תלמידים כתבו באופן כללי על ההשפעה השלילית של המהפכה התעשייתית, ולא חיברו לבעייתיות בתהליך ההאחדה.
היו תלמידים שהצליחו לענות על שני רכיבים שונים, אך לא קישרו ביניהם להשפעה שלילית בחינוך, כפי שנתבקשו.
תלמידים כתבו באופן כללי בלי להתייחס לרכיבים ספציפיים בתמונה.
התגלה קושי בהבחנה בין אזרח למדינה.
היו תלמידים שכתבו על הרווח הכלכלי של הפרט ממערכת החינוך, וחזרו וכתבו זאת במילים אחרות לגבי התועלת של המדינה.
ניכר שנושא המהפכה התעשייתית נלמד היטב, לעומת המושג האחדה תרבותית ומשמעותו בתחומים חברתיים, תרבותיים ופוליטיים שלוקה בחסר.
יש לתרגל עם התלמידים מתודת ניתוח מסודרת של מקורות חזותיים בשיעורי היסטוריה. יש לשים לב לרכיבי השאלה: אני רואה ש... אני מבין ש...
יש להנחות את התלמידים לקרוא את המטלה עד סופה. לעיתים השאלה משורשרת – ישעולה מן הרכיבים שצינת".

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

שאלה 8:

עיינ בנספח שבו מוצג איור שפורסם בעיתונות הישראלית לפני מלחמת ששת הימים, וענה על שני סעיפי השאלה א-ב.

- א. הצג את המצב של ישראל בתקופת ההמתנה, לפני מלחמת ששת הימים, כפי שמתואר באיור של דוש. בסס את תשובתך על שני רכיבים מן האיור.
- ב. המצב של ישראל השתנה בתחומים רבים לאחר מלחמת ששת הימים. הצג את השינויים שחלו בשני תחומים.

תשובה:

הצג את מצבה של ישראל לפני מלחמת ששת הימים, תוך התבססות על רכיבים מהאיור:

רכיב	עובדה
ילד קטן/ מפוחד/ לחץ/ שרוליק	מדינת ישראל נמצאת בתקופת ההמתנה בחרדה בעקבות נאום אשכול/ חוסר אמון בממשלה/ גיוס מילואים/ הכנת בתי קברות יעודים/ אגירת מזון כהכנה למלחמה לחץ מצד האו"ם / ארה"ב
ילד קטן/ שרוליק עם סנדלים	אין הגנה מספקת מול האויבים המאיימים
נחש גדול/ מפחיד/ יחיד/ נחש בצורת גבולות המדינה	מסמל את איום מדינות ערב על ישראל/ המדינות חונקות מכל עבר ומאוחדות סביב הרצון להשמיד את ישראל/ כרתו בניהם ברית/ סוריה מתקיפה ברמת הגולן/ כניסת חיילים מצרים לסיני/ סגירת מיצרי טיראן/ שטח המדינה קטן עם מותניים צרים עד לים.

*** שיאו לפ !**

היו תלמידים שלא קישרו את הרכיבים לתקופת ההמתנה והסתפקו בתיאור כללי בלבד. יש ללמד את התלמידים להתייחס לכל רכיב הנמצא בתמונה ולציין אותו בכתב, תוך קישור המרכיב לעובדות היסטוריות המתארות את התקופה הנדרשת (במקרה זה תקופת ההמתנה)

השינויים במצבה של ישראל בתחומים שונים לאחר המלחמה:

שינוי טריטוריאלי:

— הגבולות התרחבו והשטח גדל מאוד.

— כיבוש שטחים נרחבים, ובתוכם המקומות הקדושים.

— התרחבות אזורי ההתיישבות.

מינהל החינוך הדתי, משרד החינוך, ירושלים 91911. טל' 02-5604119 פקס 02-5604120

<http://www.gov.il> : "שער הממשלה"

<http://www.education.gov.il> : כתובת אתר המשרד

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

שינוי ביטחוני:

—הגבולות בני הגנה: פחות מפותלים, מאפשרים עליונות טופוגרפית, יש מכשולים טבעיים בפני האויבים—
הירדן, הרמה, מדבר סיני.
—הגבולות מרוחקים ממרכזי היישובים הגדולים.
—בעיית המים נפתרה חלקית כי הוסר האיום הסורי ויש גישה טובה יותר לאקוויפר ההר.
—האויב המצרי והאיום הסורי הורחק. יישובי עמק הירדן לא חוששים יותר מהפגזות סוריות. הכנרת בטוחה לשיט.
—שליטה ביהודה ושומרון הפסיקה פלישות של מחבלים אך גם הביאה לשטח ישראל פליטים עוינים.
חיזוק מעמד צה"ל/חיזוק כוח ההרתעה של צהל

שינוי כלכלי:

—כלכלת ישראל השתפרה.
—עלייה בתיירות.

שינוי חברתי:

—גברה העלייה לישראל והתגברה ההזדהות של יהודים בעולם עם מדינת ישראל.
—עלייה במורל הלאומי.
הגברת השסע הפוליטי בין ימין לשמאל כלפי השטחים.

שינוי מדיני:

-חיזוק היחסים עם ארה"ב.
- ניתוק היחסים עם ברה"מ.
- שינוי במעמדה של ישראל בזירה המדינית, ישראל קיבלה תמיכה רבה יותר.
-נשק מארה"ב במקום מצרפת/ אמברגו על צרפת (אפשר לשייך זאת גם לכלכלי).

*** שינוי:**

התלמיד התבקש לציין שני שינויים מתחומים שונים. היו תלמידים שכתבו שני שינויים מאותו התחום. בשאלה זו לא נדרש לציין את סוג השינוי, אולם חשוב לתרגל עם התלמידים את עניין התחומים השונים.

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

פרק שלישי

שאלה 9:

בעקבות הפלישה של צבא גרמניה לברית המועצות בקיץ 1941 חל שינוי במדיניות הנאצים כלפי היהודים. הצג את השינוי, והסבר מדוע הוא התחולל לאחר הפלישה.

תשובה:

השינוי:

— רציחות המוניות של יהודים בבורות הירי/ ראשית הפתרון הסופי.
— מעבר מבידוד וריכוז בגטאות לרצח המוני.

הסבר מדוע הוא חל דווקא אז:

- כיבוש שטחים בברית המועצות, שהייתה בהם אוכלוסייה יהודית צפופה, דרבנה את הגרמנים לעבור מפתרונות "זמניים" ל"פתרון סופי".
- "מבצע ברברוסה" היה מלחמה טוטלית נגד השקפת עולם הבולשביקית שיש להכחידה עד היסוד, והיהודים נתפסו כיוצריה ומחולליה של אידיאולוגיה זו.
- השטחים שנכבשו בברית המועצות היו אזורי ספר, המרוחקים ממרכזי תרבות/ומדעת הקהל המערבית, לכן היה אפשר לפעול בהם ללא ריסונים ומגבלות.
- הגרמנים הרשו לעצמם- כי הקהל המקומי היה אנטישמי ושיתף פעולה
- "פקודת הקומיסרים" שניתנה לפני היציאה ל"מבצע ברברוסה", העניקה גושפנקה לרצוח את אויבי הרייך ולא לקחת שבויים. היהודים נחשבו חלק ממנגנון המפלגה הקומוניסטית, דבר שהוביל לשחרור כל העכבות בפעולות נגדם.
- הנפילה המהירה של שטחים נרחבים בברית המועצות עוררה בקרב הגרמנים תחושות של אופוריה/ שכרון כוח / בלתי מנוצחים, ואלה סייעו לשבירת המחסומים האחרונים.

***עיון!**

התגלה קושי בהבנת התהליך של הפתרון הסופי. מכאן ניתן ללמוד על חשיבות השימוש בציר זמן ובמפה. היו תלמידים שענו על החלק השני, ההסבר להחרפת המדיניות הנאצית לאחר הפלישה, אך לא כתבו כיצד זה נעשה. היות וזו שאלה משורשרת, תלמידים איבדו נקודות. חשוב לתרגל שאלות משורשרות. תלמידים התבלבלו עם ועידת ואנזה. תלמידים לא מעטים התבלבלו בין הפלישה לפולין לפלישה לברית המועצות. תלמידים לא הבחינו בין מחנות השמדה להרג בבורות / שלבים שונים בתהליך "הפתרון הסופי".

מינהל החינוך הדתי, משרד החינוך, ירושלים 91911. טל' 02-5604119 פקס 02-5604120

כתובת אתר "שער הממשלה": <http://www.gov.il>

כתובת אתר המשרד: <http://www.education.gov.il>

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

שאלה 10:

הצג את המטרה המרכזית של דוד בן גוריון בהחלטתו להקים את צה"ל.
הצג מחלוקת אחת שהתעוררה בעקבות הקמת צה"ל, והסבר כיצד התמודד בן גוריון עם המחלוקת שהצגת.

תשובה:

מטרתו של בן גוריון בהחלטתו להקים את צה"ל

—איחוד כל הכוחות הלוחמים לשם העצמת כוחה הצבאי של מדינת ישראל מול אויביה.
—הכפפת כל היחידות הלוחמות למרות ממלכתית / פוליטית אחת.

הצג מחלוקת שהתעוררה בעקבות הקמת צה"ל והסבר כיצד התמודד איתה בן גוריון

—מחלוקת בנוגע לפירוק הפלמ"ח : יגאל אלון מפקד הפלמ"ח התנגד לפירוקו משום שלדעתו הפלמ"ח תרם להקמת צה"ל ולרוח הקרב בצה"ל.
בן גוריון תמך בפירוקו משום שבעיניו היה בפלמ"ח יותר מדי שוויוניות בין מפקדים וחיילים . כמו כן הוא חשש שהפלמ"ח יפעל כזרוע נפרדת ולא יישר קו עם הממלכתיות שבצה"ל כולו . לפיכך הוא הביא לפירוקו , אבל באופן הדרגתי.

—אלטלנה :אניית נשק שהביא האצ"ל שדרש להעביר חלק קטן מהנשק לכוחותיו בירושלים (אשר טרם נכללה במדינה העברית ולא נאסרה בה פעילות המחתרות) ואת הנשק שנתר לכוחות האצ"ל בצבא.
בן גוריון לא הסכים לכך על רקע שאיפתו לאיחוד כוחות . הוא הציב בפני האצ"ל אולטימטום למסירת הנשק לצה"ל, ומשסירב בגין , הורה בן גוריון לפתוח באש על האנייה.

***עיון !**

היו תלמידים שלא הסבירו כיצד בן גוריון התמודד אלא רק הציגו את המחלוקת.
היו תלמידים שענו באופן כללי על המתח בין הפורשים לצה"ל, ולא ציינו מחלוקת קונקרטי.

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

חלק שני

לפניך קטע מקור מתוך מאמרו של פרופ' דן מכמן, העוסק בהקמת הגטאות בראשית מלחמת העולם השנייה. קרא את הקטע שלפניך, וענה על שתיים מן השאלות. 11-13.

הדעה הרווחת היא שריכוז יהודי אירופה בגטאות נכלל מלכתחילה במדיניות האנטי יהודית של הגרמנים, והיה שלב מכין לקראת הפתרון הסופי. ואולם לדעתי, מעיון מעמיק בתיעוד מתברר שדעה זו בטעות יסודה: הנאצים מעולם לא הגדירו מהי מטרת הגטו ומהו תפקידו. אף אין בידינו שום מסמך המעיד על הרעיון להקים אותו. דעה זו על מטרת הגטאות הושפעה מן הגישה ההתכוננותית (= אינטנציונלית). על פי גישה זו מטרת הנאצים הייתה מלכתחילה להשמיד את העם היהודי, ומטרה זו באה לידי ביטוי בכל צעדיהם. גישה זו השפיעה גם על האופן שבו נתפסה המדיניות האנטי יהודית בגרמניה בשנות השלושים של המאה העשרים. כלומר מדיניות מאורגנת בעלת יעדים ברורים, ההולכת ומקצינה צעד אחר צעד. ואולם לדעתי, היום ברור כי אף על פי שהיטלר הציב לעצמו מתחילת דרכו ב-1933 – יעד אנטישמי "לטפל ביהודים", לא הוגדר היעד הזה בבירור, והיה באותם ימים כוללני ומעורפל. מצב זה הניח לפקיד הממשל ולפעיליו מרחב תמרון להגשמת היעד ולמימוש המדיניות. כך היו מי שהדגישו את הפגיעה הכלכלית ביהודים, היו מי שהתרכזו בהרחקת היהודים מעמדות השפעה, ואחרים העדיפו לדחוף אותם להגר. אך בתוך כל הפעילות האינטנסיבית הזאת, לא ננקטה מדיניות של ריכוז היהודים בגטאות. עם תחילת המלחמה, נעשתה פולין לשדה ניסויים של רעיונות חדשים. בחודשים אוקטובר-דצמבר 1939 קמו גטאות, בעיקר על פי יוזמות של מפקדים בשטח. יש לקשור את היוזמות האלה בהשפעה הפסיכולוגית שהייתה למפגש הממשי של כוחות הכיבוש הגרמניים עם יהודי מזרח אירופה: הם נתקלו עתה, בפעם הראשונה, בריכוזים של יהודים, כפי שתוארו בתעמולה הנאצית. היהודים, בעיקר אלה שהיו בעלי מראה יהודי אופייני, "עוררו בהם תחושה של דחייה ומיאוס, וחיידו את התחושה שהיהודי המזרח אירופי מסוכן".

לכך יש להוסיף כי בתעמולה הנאצית שספגו החיילים עוד לפני המלחמה, נאמר שהיהודים גרים בשכונות מגורים מיוחדות המכונות "גטאות", והם שולחים משם "גרורות סרטניות לכל עבר" כדי להשתלט על הסביבה. לפיכך היה בעיני הנאצים הפתרון ההגיוני לבעיה לדחוק את היהודים חזרה ל"גטו" ולתחום אותו בגדר. כלומר הנאצים לא ראו בגטאות תופעה חדשה, אלא מסגרת קיימת שאפשר לנצל לצרכים החדשים. ובמילים אחרות, היוזמה להקמת הגטאות התעוררה לדעתי בטרם נקבע "הפתרון הסופי". לעומת זה, הפתרון הסופי היה החלטה אידאולוגית מחושבת שנתקבלה בדרג העליון ביותר.

(מעובד על פי דן מכמן, הגטאות היהודים בימי השואה: שורשי התופעה ויישומה, עמ' 1-28)

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

שאלה 11:

הצג מהו החידוש שמציע כותב המאמר בסוגיה של הקמת הגטאות בתחילת המלחמה, לעומת הדעה הרווחת. על פי המאמר, ציין מהי הגישה שהשפיעה על הדעה הרווחת. על פי מה שלמדת, הצג מטרה אחת שהייתה לגרמנים בהקמת הגטאות.

תשובה:

החידוש של המאמר בנוגע להקמת הגטאות לעומת הדעה הרווחת החידוש הוא שלא היה כאן תכנון מוחשב. הדעה הרווחת – הגטאות היו חלק אינטגרלי מהמדיניות האנטי יהודית.

ציין מהי הגישה שהשפיעה על הדעה הרווחת:
התפיסה האינטנציונאלית / התכוונותית

מטרה של הגרמנים בהקמת הגטאות:

- בידוד מהסביבה
- ריכוז לצורך פיקוח
- הטעיית היהודים שהם מנהלים את ענייניהם
- הכשרת הדרך לשלבים הבאים
- תמותה על ידי רעב ומחלות
- השפלה
- איבוד צלם אנוש
- אריזציה/ לקיחת רכוש

***שיאו לפ!**

יש ללמד את התלמידים להפריד בין חלקי השאלה. היו תלמידים שהתקשו בהבנת תהליך אירועי השואה – חשיבות השימוש בציר זמן ובמפה. היו תלמידים שלא הציגו את הדעה הרווחת לעומת דעת כותב המאמר. רק כתבו את החידוש.

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

שאלה 12:

מן המאמר עולה שהפגיעה ביהודים בגרמניה בשנות ה' 30 נעשתה בדרכים רבות.
— הסבר מה כותב המאמר לומד מכך.
— ציין שתיים מן הדרכים המוזכרות במאמר.
הצג על פי מה שלמדת, כיצד באה לידי ביטוי הפגיעה ביהודים באחת מן הדרכים שצינת.

תשובה:

מה לומד כותב המאמר מהעובדה שהפגיעה נעשתה בדרכים רבות:
היעד הסופי בנוגע ליהודים לא היה מוגדר, והדבר הותיר לפקיד המשטר מרחב תמרון רחב.

ציין דרכי פגיעה מהמאמר, והצג על פי מה שלמדת כיצד הפגיעה באה לידי ביטוי באחת מן הדרכים:
* הרחקת היהודים מעמדות השפעה: חוק החזרת הפקידות המקצועית על כנה, הגבלת מספר היהודים באוניברסיטאו. / חוקי נירנברג.
* פגיעה מורלית: חרם ה' 1 באפריל, תעמולה נגד יהודים, שרפת ספרים, איסור הנפת דגל הרייך, חוקים ותקנות שיצרו בידוד חברתי.
* ההשפעה על היחס ליהודים: פגיעה בסמלים דתיים וביהודים בעלי חזות דתית, גזיזת זקנים ופאות, העלאת בתי כנסת באש, כפייה על רבנים להשתתף בתהלוכות משפילות כשהם עטויי טלית ותפילין.
* פגיעה כלכלית: אריזציה/ חרם על חנויות/ נישול רכוש/ משמרות נאצים בחנויות/ ליל הבדולח.
* עידוד הגירה: ליל הבדולח.

**** עיאו אפ !***

בעיית ציר זמן.
היו תלמידים שלא שמו לב שיש להתייחס לשנות השלושים בגרמניה.

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

שאלה 13:

על פי המאמר, הצג מניע להקצנה של הנאצים כלפי היהודים, עם כיבוש פולין בתחילת המלחמה (1939).
— ציין על פי המאמר, כיצד ההקצנה באה לידי ביטוי בהוראות של המפקדים המקומיים.
— הצג על פי מה שלמדת, את האופן שבו התבטאה ההקצנה בהתנהגות של החיילים הפשוטים.

תשובה:

המניע להקצנה על פי המאמר:

— המפגש עם יהודי מזרח אירופה, שתאמו לסטראוטיפים.
— השפעת התעמולה הנאצית שהיהודים רוצים להשתלט על סביבתם.

האופן בו הדבר בא לידי ביטוי בהוראות של המפקדים המקומיים על פי המאמר:
הקמת הגטאות.

האופן בו ההקצנה באה לידי ביטוי על פי חומר הלימוד:

אלימות כלפי יהודים בלבוש מסורתי / כלפי סמלים של הדת היהודית. / רציחות ספונטניות.

*** שיאו !**

בעיית ציר זמן – היו תלמידים שלא שייכו את ההתנהגות של הנאצים לזמן המצוין בשאלה.
היו תלמידים שלא הבינו שנדרשת בשאלה דוגמה ליחס החיילים הגרמנים לאנשים בעלי חזות יהודית אופיינית.
היו תלמידים שלא נתנו דוגמאות קונקרטיות לביטויי ההקצנה של החיילים הפשוטים, וכתבו במילים כלליות מדי.
היו תלמידים שכתבו על רגשות החיילים כלפי היהודים ולא על ההתנהגות שלהם.

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

שאלה 14:

משה מונטיפיורי, בנימין זאב הרצל והראי"ה קוק היו אישים מרכזיים ששאפו להשפיע על מצבו של העם היהודי, על רקע נסיבות תקופתם.
— בחר באחד מן האישים האלה, והצג את השינוי המרכזי שביקש לחולל.
— הצג את הנסיבות ההיסטוריות שהיו רקע לפעילותו.
— איזה ערך מתוך פועלה של הדמות שבחרת, היית רוצה לאמץ לחייך? נמק את תשובתך.

תשובה:

מונטיפיורי:

השינוי:

— פעל לשפר את מצבם של יהודי הישוב הישן, שסבלו מצפיפות בתוך חומות העיר העתיקה / התפרנסו מכספי החלוקה.
— פרודוקטיביזציה של היישוב הישן.
— היציאה מן החומות.
— פעל לסייע ליהודי העולם

הנסיבות:

— מצוקת היהודים בעיר העתיקה, בעיקר צפיפות ותנאי תברואה ירודים.
— התפרנסות מכספי החלוקה.
— עושרו ומעמדו הרם בבריטניה.
— עלילת דמשק / מצוקת יהודים בעולם.

הערך:

נדיבות, עשיית חסד, התמדה, אהבת הזולת, סולידריות יהודית, חריצות, העזה, ערבות הדדית.

הרצל:

השינוי:

הקמת מדינה לעם היהודי/שאף לשכנע את המעצמות שליהודים מגיע בית בציון.
ארגן את הקונגרס היהודי כדי לעורר מודעות ולרתום את היהודים לרעיון של ארץ מולדת

הנסיבות:

— אנטישמיות ורדיפת יהודים באירופה (דרייפוס, פרעות ברוסיה).
— כישלון ניסיון היהודים להתקבל כאזרחים מן המניין במדינות שבהן חיו.

הערך:

התמדה, מסירות נפש ונכונות להקרבה, נחישות, ניסיון לממש חלומות גדולים, שאיפה לאיחוד העם.

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

הראי"ה קוק:

השינוי:

להביא חיי יהדות למושבות החדשות/ המפגש בין רבני היישוב הישן לעולם החדש שבא לידי ביטוי במסע הרבנים למושבות.

הקמת הישיבה המרכזית העולמית.

היתר מכירה.

לגרום לאחדות בתוך הישוב היהודי.

הקמת הרבנות הראשית.

הנסיבות:

תהליכי חילון במושבות.

קיטוב גדל והולך בין היהודים ביישוב בארץ-ישראל (יישוב ישן — יישוב חדש / עלייה ראשונה — עלייה שנייה). קשיי המושבות להתמודד עם ההשלכות של שנת שמיטה.

הערך:

אהבת האדם, עין טובה, חשיבה יצירתית, סולידריות יהודית, שמירת תורה ומצוות, אהבת ישראל.

*** שיאו אפ !**

קושי בהבנת המושג – נסיבות היסטוריות.

היו תלמידים שלא שיימו את הערך שהיו רוצים לאמץ.

יש להדגיש בפני התלמידים, שעליהם לשלב בנימוק מידע היסטורי.

היו תלמידים שכתבו על כישורים במקום על ערכים. לדוגמא על פיקחותו של הרב קוק, או על כושר הנאום של הרצל. יש לחדד את ההבדל ביניהם.

תלמיד שענה לפי סדר השאלה הצליח מאוד. תלמידים שהתחילו מהסוף התקשו להגיע להתחלה.

מדינת ישראל
משרד החינוך
מנהל החינוך הדתי
הפיקוח על היסטוריה ואזרחות בחמ"ד

שאלה 15:

בתחילת מלחמת העולם השנייה הייתה ביישוב היהודי התלבטות בנוגע לסוגיה של שיתוף פעולה עם הבריטים ומאבק בהם.
— הסבר את שתי העמדות העיקריות שהיו ביישוב בנוגע לסוגיה זו, בתחילת המלחמה.
— במבט לאחור, כאשר ידועים לך הפרטים ההיסטוריים שאירעו לאחר 1939. מהי העמדה שאתה מזדהה עמה? נמק.

תשובה:

הסבר עמדות ביישוב היהודי בנוגע לשיתוף פעולה עם הבריטים ו / או מאבק בהם:
שיתוף פעולה:

צריך לשתף פעולה עם הבריטים מכיוון שיש להם וליישוב היהודי אויב משותף (הנאצים) ואם היישוב יעזור לבריטים לנצח, הבריטים יכירו להם תודה וזה עשוי לעזור להציל יהודים באירופה.
- שיתוף פעולה יעזור להציל יהודים / יגרום לביטול הספר הלבן / לצבור ניסיון צבאי/הזדמנות להגן על הארץ מהנאצים.

מאבק בבריטים:

הבריטים פוגעים ביישוב על ידי הספר הלבן השלישי, על ידי חוק הקרקעות ועל ידי הגבלת עלייה ולכן חשוב להילחם בהם כדי שיעזבו את הארץ. (לח"י)
שיתוף ומאבק ביחד:
(תפיסה של בן גוריון ואצ"ל שהצטרפו אליו —) שילוב בין השתיים כדי לקדם את כל המטרות במקביל.

***עיון אפ!**

בשאלה זו יש 2 מטלות – האחת להסביר 2 עמדות (בהתאם לתשובון), והשנייה – להביע דעה מנומקת. בדעה המנומקת התלמיד אינו יכול לחזור על מה שכתב בהסבר העמדות, אלא נדרש לציין פרט היסטורי שקרה לאחר 1939 להוכחת עמדתו, אחרת לא יקבל ניקוד על העמדה המנומקת.
קושי בהבנת המושג 'מבט לאחור'.
בשאלה זו לעתים תלמידים לא כתבו את העמדות והדעות אלא כתבו מה קרה או דוגמאות למה שקרה, בלי הסיבה.
רבים לא ציינו נימוקים לכל דעה. וכן לא כתבו עובדה היסטורית.
היו תלמידים שלא הבחינו שהשאלה מדברת על שנת 1939 ולא על 1944. ולכן בתיאור הדילמה התייחסו חלק מהתלמידים לדילמה של המרד נגד הבריטים אחרי 1944.

מהצחה!